

● *I ti potpisi se, svakad, bune.*

Ja sam išao u sopstvenu školu! Nije slučajno što sam izbegao Kokošku, a sa Lotom nisam imao pravi spoj. Glavno je da sam se sreo sa Konjovićem! Za jedan ljudski vek sasvim dovoljno.

● *Jednom, u depou, začudili ste se kako nisam bio na izložbi gde je, pre šezdeset godina bezmalo, bila i jedna slika iz 1926. To nije bilo moguće: rođen sam desetak godina posle nastanka te slike.*

To je zato što imam stalno na umu čitavo svoje iskustvo. Pa i poneke slike koje ne pamtim. Svejedno. Sve ih ja imam u oku. Ni jednu tu, u toj doglednoj situaciji, u toj dioptriji, nisam ispustio. A mladost se i ne meri uvek godinama, nego buntom, inatom, svačim. Moje je da slikam. Ali moje je i da gledam svoje slike: one me inspirišu. Ne bih da se ugledam na njih, ali bežeći od njih nanovo slikam. Onaj tvoj užas.

Nisam siguran da je sasvim tačna odrednica kako Konjovića najzbudljivije inspirišu događaji životne pozornice, svetla pompe, raskoš vidljivog

pogleda u vrh. Svakako, ni ta prilika nije propuštena. Ali šta ćemo s onima koji su propuštali toliko prilika, svakojakih, i u sivilu, i u sjaju hedonističke palete, pa su, ipak, velim, ostali po strani, daleko od svetlosti autentičnog trajanja, grča koji nije samo uzbuđenju nalik, nego izaziva toliko mnogo uzbuđenja. Konjović nije propustio ništa, čak ni ono nabedeno, tobože njegovo »tipično« žito, za koje je bio namah nabeden. Žito, kao objekat slikanja, najpre je moglo pogodovati nekom prelaznom trenutku prepoznavanja, koga se, i inače, oduvek, užasavao. I zašto, onda, ne bi bio u nervu, opet u grču, i tih raskošnih svečanosti pompe, uspeha, lica avangarde? Konjović jeste svečanost za sebe, i kao na onoj davnoj fotografiji na Azurnoj obali, s Emom, sve je u beloj svetlosti, kao u slavnom Fidžeraldovom romanu.

Konjović, ukupno, svim svojim fazama, ali daleko više svojom pojavom, i svojim aktivnim učešćem u zbivanjima moderne umetnosti, ne samo da opravdava, nego sugerše policentizam. Nema jedne, nema ni jedne, ali ima bezbroj prestonica sveta. Konjovićeva otvorenost nema spoja s eklekticismom bilo koje vrste. Otvorenost nas čuva od rubnih situacija (izraz ima i značenja koja mu daje lucidni Danijel Dragojević). Konjović nas, opet, takođe pazi da ne postanemo rubni, marginalni, epigonski nastrojani, nikakvi, anahroidni.

U Rilkeovskom smislu (među zvezdama, kakva daljina), Konjovićeve legendarna usamljenost u takozvanom malenom panonskom gradu, svakako je dramatična odbrana od izravnih pouka. O tezama nećemo ni reć progovoriti.

Šta znam, ali ako je akademijki razgovor ipak i govor u mudrosti, a symposium ipak i gozba za one koji umeju da otvore sve svoje ekrane, onda je, u ovim poznim već osamdesetim, ili devedesetim godinama (sve zavisi koga brojimo, da li Hrista, ili pak vršnjaka ovog stoleća), svakad, hodočašće tom malenom, naoko zaptivenom i na školjku (Marin Đurašin) nalik Somboru i uočavanje mogućnosti neprolaznog, tradicija koja se potire, smisao koji se, tek, tu i tamo, nazire. Sve se, na kraju krajeva, svodi na projekciju života, na difuznu svetlost koja, iza svega, ostaje, koja je lekovića, srećom anonimna, neusmerena, bogata, podložna izboru. Pa svakako i izboru po srodnosti.

Ne pripadajući nikome, Konjović je, može biti, bio najbliži toj difuznoj rasveti svemira, zvezdi koja nam se, samo jednom u ljudskom veku, pri-miče. Opasno, neisceljeno, znamenito.

leto, konjovićevo leto

oto tolnai

Moje leto: to je dečački čedno, u Severnoj Bačkoj, obojeno i gradi-rano uticajem vrste mediteranske književnosti (Gide, Camus i drugi). Čak bi i moto moje mladosti, mojih mladalčkih pisanja morao biti polurečenica Gideovog Nemoralnog čoveka: »ŽIVIM POD POTPUNIM AZUROM«.

Dakle, na izvestan način i na mene bi se mogla odnositi Gamulino-va teza u maloj monografiji o Konjoviću, da je izvor Konjovićeve užarenosti baš »njegova nostalgija za jugom...« Zato počinjem ispovešću, jer i sam istražujem odakle potiče ta naročita naklonost prema Konjoviću, kod nas ne baš popularnom, slikarstvu.

Onda, naročito ove godine, kada nisam mogao poći niti ći na more, osećam i u mojoj zamračenoj sobi spuštenih zavesa na spratu ispunjenoj mirisom knjiga, osećam kako Milan Konjović stoji u prirodi, u letu: u centru leta. A da stoji odnosi se više na centar nego na Konjovićevo umetnost, jer ona je sve pre nego statična. Znači, umetnost, a ne samo slika, više, nego slika: postupak, zbivanje, tok, intenzitet, koreografija – tragam za rečima. Mačevanje, rvanje kažu neki, oličenje muškosti, kažem ja.

Početak 60-tih godina u okolini Topole i Sente često sam stajao ili sedeo u zračenu tog teško podnošljivog intenziteta, od tada ga skoro i nisam viđao, pa ipak svakog leta, i to ne samo leti naidu dani – kao ovaj današnji! – kada ga vidim u mojoj zamračenoj sobi žmureći, s njim sam, tamo u letu, u središtu leta. Organski deo mog leta je konjovićevska koreografija, Bačka korida sa suncem, konjovićevo kupanje u boji (kao što se kaže kupanje u krvi)... Lubardina, Milunovića, Celebonovića leta, njihova mediteranstvo visoko vrednujem (želeo bih još mnogo pisati o njima), ali uvek ih samo SPOLJA posmatram.

U Konjoviću svetu, u panonskom letu, u Konjovićevim slikama, u NJIMA se nalazim:
KONJOVIĆ TO SAM JA!

To je najveće slikarstvo koje mogu da posmatram iznutra, koje POZNAJEM, sa kojim živim, eto, već dvadeset godina.

Maurice, Merleu – Ponty pišući temeljno o Malreuxovoj psihologiji umetnosti, kaže i spominje, da on, Marleaux, svoje slikare – miljenike podiže u bogove. »Slikarstvo se ne može dalje razvijati, i tako Hals postaje bogom«, kaže Malreaux. I ja Konjovića nekako tako vidim, naravno u drugim odnosima i drugačijem svetu: Konjović je odista dosegao jednu vrstu slikarstva do njenih krajnjih granica.

Uistinu, stoji eto tako jedan čovek negde usred leta i slika i slika i slika: da bih mogao da živim, ja to moram da znam, ja to moram da vidim...

Zato, kad pišem o njemu, ne interesuje me u prvom redu njegova biografija, njegov životopis, kao druge koji o njemu pišu monografiju, i ne govorim lekciju iz istorije umetnosti (istorije – izama).

Na Konjovićev intenzitet ništa nije moglo uticati, niti ga smanjiti, pogotovu ne sada – samo i jedino godišnja doba. Jer, on sada živi samo sa bojama i menama godišnjih doba, u prvom redu živi sa letom.

Ovakvo osećanje imamo čitajući Krležine dnevnik: u Goetheovim visinama i sa menama godišnjih doba koračaju...

Zamislimo da je Van Gogh sretan.

U Provancei je zbilja mogao nekoliko dana biti sretan. Zamislimo tih nekoliko dana u beskrajnom periodu od 20, 30, 40 godina.

Jer, šta su drugo, njegove žute kamare – snopovi, apsolutno žute slike, nego SREĆA, tone sreća; jer, šta bi drugo mogao biti Van Goghov suncokret nego skoro već poludele OKO SREĆE?!

Jer, pa šta bi i drugo mogla biti slikareva SREĆA, njeno ostvarenje, nego nalaženje po koje takve apsolutne boje, koja u stvari više i nije boja?!

Zaista, na Van Gogha nikako ne mogu zaboraviti, govoreći o letu, o mom letu – o Konjoviću letu.

Iako ne more ne mogu ći, u Somboru mogu – mislio sam i odmah sam već i krenuo, da vidim šta je sve posle velike retrospektive smešio u svoje ogromne ambare. Želeo sam da odmah osetim, kao neku prijatnu vrtoglavicu težak miris njegovih slika; da budem tamo – sad već na kraju leta – među svežim slikama...

Slikar se tada baš vratio sa jaroša noseći najnoviju sliku; seo je u svoju fotelju – ako na ikoga, to na njega se mogu primeniti reči Valeryja:

»Slikar svojim telom slikar«.

poetike: milan konjović

Konjovićeva ova godina je naročita. Nije isključeno da će jednog dana ta Konjovićeva 75-ta godina biti razmatrana, potpuno zasebno, kao vrhunac njegovog životnog dela. . . Počela je u proleće velikom uvertirom, pet mrtvih priroda sa cvećem, zatim se nastavlja sa (dosad 18 pejzaža), ozon ideograma, i kako što slikar izjavljuje produžice ujesen sa obaranjem i razlaganjem aktova da se ova važna godina, velik krug Konjovićev možda zatvori u zimskim mrtvim prirodama, koje će, kao sada već sve Konjovićeve slike, biti apsolutno tamne sa puno svetlosti, skoro već sirovo bele. . .

Od sedamdeset prve, u poznim godinama slikanih ozon pejzaža, o kojima sam pisao sa velikim oduševljenjem, povodom njegove beogradske retrospektive, evo, stižu do potpunosti, do maksimuma, da bi krunisale životno delo.

U njima ne samo da gradira do znaka plavičasto – beli nebeski svod, – jer Konjović postiže sve gradiranjem nego i sunčanu loptu kojoj mogu prići samo rečima Madachevim:

»Sunce, krvava kuglo«.

Zanimljivo bi bilo redom razmotriti sunčane lopte životnog dela, one su nešto teško, sirovo, ali na ovim poslednjim slikama posebno su plastične, kao mozaik slagane što nimalo ne šteti celini. . . Plava na slikama sveća: postelna je, azurna. Na pejzažima: prevazilazi poznate Konjovićeve plave, azurne i slovačke plave pariskog ateljea, ipak moduliraju u njoj.

U novijoj ozonskoj fazi bitno je da u plavoj boji svetlucaju i posebno se izdvajaju dva pola: crni i beli, o čemu je nekada Van Gogh toliko raspravljao. Prilikom provale oblaka plava boja je istovremeno i crna i bela. I do sada je on srućivao plavetnilo neba, i belinu oblaka na zemlju, na drveće, na salaše, na ljude i kamare, od nekog vremena, na dole upućeni češljasti znaci osamostalili su se sa suncem u središtu. Postali su samostalni frizevi.

Ja vidim već krečno bela nebesa.

Na novoj slici *Sunčana lopta, kamare*, mogu to već tačno i da pokazem, mogu čak i da zaokružim tu veliku, sirovu, krečno belu pukotinu, što tako važnu ulogu igra u Konjovićevom životnom delu, slično onoj žutoj brazdi na Tintorettovoj Golgoti koju je Sartre primetio. . . Užarena sunčana lopta i beli grom na crnom nebu, možda će biti potonja Konjovićeva formula. . .

Stojim tu među slikama, u središtu leta hteo bih da progovorim da kliknem:

još, još! još!

ali ćutim, verujem da kao godišnja doba tako se i ovde smenjuje sve.

arg na rasini

milosav mirković

POKLONJENE TESTERE

A, Direru

Nedužni, zalutali i nestali
Sa visokim čelima lovokradice,
Badžasti, krivonogi i mali
Prašinom prelivajući lice,
Dolaze vrcakvim dečjim dohom
Svirajući u frule ko nesаницe
I snivajući rođenje nepogode
Dok usov teče iz jošanice. . .

BESKUĆNICI

Kad se odvoji čovek od kuće
Ne zna za ponoć, ni za svanuće.

Kad se odvoji od kuće žena
Gde su joj dojke, gde ramena?

Kad se odvoje deca gola
Šta im je škola besanog bola?

ARG NA RASINI

Ucvala prestonica
Nesanice moje
Mirisi konopljarki
I kosača poponca
Zagrža reka u nerodici
Rasina budna udovica
Obnoć i obdan
Gomilanje mora i mora
Ozračivanje jezera
Žestoko zdravlje riba
Pilića i dviski
Ostaci bezdana u ćutanju
Ostaci ćutanja u bezdanu
Pre prvih petlova nesаницa
Pre trećih pasa posаницa
Lakše prolaziš
Kroz srce jednog vuka
Nego kroz srce jednog čoveka
Poezija u otkosima
Smiraj po smiraj beskraj
Dečija ruka opisuje
More u zagrcutoj ruži
Ruži od plamena
I ruži od pepela
Nalik na prirodu poezije
Držimo se za ruke
Nalik na klisuru
Bacamo perje jarebica
Pauna i jastreba
Orao će te usniti
U zoru Sretenja
Grlica će baciti
Sidro opomene
Perje miriše na kosače
Na konopljarku
I na duvače stakla
Na doručak u snegu
I na večeru drvoseče
Ucvala prestonica
Precvetali moreuzi
Smiraj po smiraj beskraj
Rasina poranila
Da vodu vodom pije
Ostaci bezdana u ćutanju
Ostaci ćutanja u bezdanu